

Anja Gil Spilling er folklorist og styremedlem i NFL.
Hun jobber på SiOsenteret ved Universitetet i Oslo.

Norsk nasjonal identitet

av Anja Gil Spilling

Lørdag 16. mai ble det arrangert et miniseminar om nasjonal identitet. Denne artikkelen var introduksjonen til seminaret og baserer seg i sin helhet på boken *Norsk nasjonalkultur - En kulturhistorisk oversikt*, av professor i kulturstudier Bjarne Hodne.

Nasjonal identitet – hvor kommer det fra?

Identitet kan veldig kort beskrives som at en er seg bevisst hvem en er. Identitet reflekterer forholdet mellom et individ eller en gruppe og den livsverden som omgir dem. Anthony Smith skriver i boken *National Identity* fra 1991 at nasjonal identitet er knyttet til elementer som geografi, samfunnsforhold og kultur. Sentralt i dette ligger at det er gruppens egen opplevelse av tilknytning og fellesskap som skaper en følelse av tilhørighet. Nasjonal identitet bygges dermed opp av gruppens opplevde tilknytning til et territorium gjennom lovmessig, økonomisk, historisk og kulturelt fellesskap. Summen av dette kan omtales som nasjonalkultur, og nasjonal identitet blir skapt og opprettholdt av nasjonalkulturen. Det er

Nasjonalkultur er et resultat av nye staters behov for å skape en fellesidentitet for en befolkning og er med på knytte individet nærmere staten på tvers av sosiale skillelinjer. Den har to funksjoner. Den skal samle en befolkning innad om et sett fellesverdier og utad skal den markere nasjonens egenart. Når en befolkningsgruppe søker å opprette en

derfor interessant å se hvilke elementer som ble lagt til grunn når Norges nasjonalkultur ble dannet.

Når vi snakker om nasjonal kultur snakker vi om en mye videre, men også en mer selektiv kulturform enn det vi forholder oss til i det daglige. Kultur brukes ofte synonymt med kunst eller finkultur, eller så snakker vi ofte om massekultur. Nasjonalkultur, derimot, favner både finkultur, kunst og massekultur. Det er imidlertid ikke en samlesekk, men består av et selektivt utvalg av de forskjellige kulturformene. Der er derfor ikke funksjonelt å bruke definisjonen kultur som deler av menneskelig aktivitet, men heller en som vektlegger kultur som livsform.

nasjon er det forskjeller i hva som blir vektlagt avhengig av den politiske situasjonen gruppen befinner seg i.

De nye nasjonene i Europa på 1700- og 1800-tallet som søkte å danne en enhet av flere enkeltstater, brukte finkultur for å skape en samlende, felles identitet. De nasjonene som ønsket å løsrive seg fra unioner eller andre

stater, har derimot i større grad brukt kultur som livsform, det vil si folkekultur, som samlende fellesnevner.

Da Norge skulle definere sin nasjonale identitet var det folkekultur, og da spesielt den norske bondekulturen, som ble trukket frem. Men heller ikke her var det alle deler av bondekulturen som ble tatt i bruk. Det var kun de delene som kunne trekkes tilbake til middelalderen og tidligere, som ble verdsatt. På denne måten søkte de å vise at den norske kulturen var historisk i den forstand at en

kunne trekke lange linjer bakover i tid, og vise at nordmenn hadde en egen genuin kultur og dermed en egen nasjonal identitet og selvforståelse.

Oppbygningen av en selvstendig norsk nasjonalkultur kan grovt sett deles inn i tre forskjellige faser: Den grunnleggende fasen med basis i romantikk og nasjonalromantikk, den kulturpolitiske fasen og den nasjonalpolitiske fasen.

Plakat: Norsk kultur? Av Snorre Tørriseng

Den grunnleggende fasen med basis i romantikk og nasjonalromantikk

Med romantikken og nasjonalromantikken som bakgrunn gjennomførte en intellektuell elite innsamling og formidling av kulturstoff som de definerte som norsk. Et klart ideologisk program lå i bunn som basis. Det er dette som var utgangspunktet til kjente menn som Welhaven, Moltke Moe og Wergeland. Også sogneprest Andreas Faye hadde dette som grunnlag når han ga ut *Norske Sagn* i 1833. Hans verk igjen inspirerte Jørgen Moe og Peter Christen Asbjørnsen, som startet sine innsamlinger av eventyr og sagn på slutten av 1830-tallet. Men mens Faye tenkte at sagnene skulle brukes som inspirasjonskilde for norske diktere slik at tradisjonsstoffet ble videreført gjennom en annen genre, mente Asbjørnsen og Moe at tradisjonsstoffet hadde fått et særpreget norsk tilsnitt formet av naturen, historien og levekårene på den norske landsbygda. Ved videreformidling av dette stoffet tilla de seg, og dette gjaldt spesielt Jørgen Moe, fortellerens rolle og forsterket de nasjonale trekkene som de mente tradisjonen selv ønsket å uttrykke.

Men det var ikke bare sagn og eventyr som ble innsamlet. Magnus Brostrup Landstad utga i 1852 en stor og omfattende samling med folkeviser som var blitt skapt gjennom et samarbeid med Olea Crøger. På samme måte som Faye mente han at kulturstoffet ga en sammenheng bakover i tid til da Norge var en selvstendig stat, og at dette var nødvendige historiske røtter for det nye Norge.

Den kulturpolitiske fasen

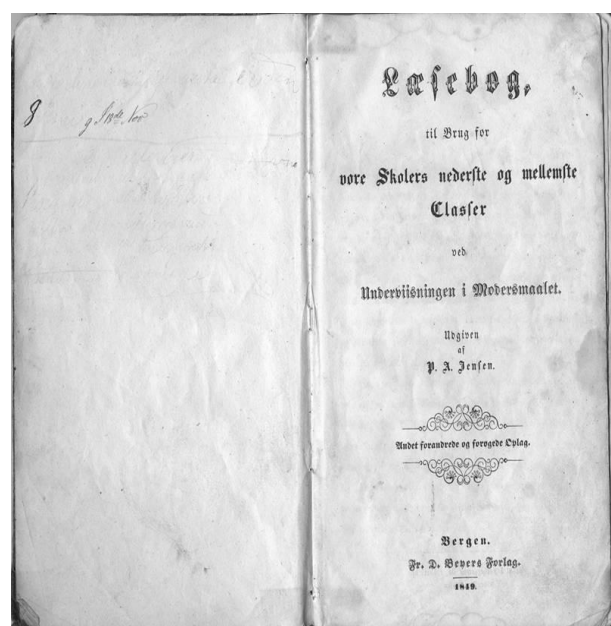
Gjennom en norsk offentlighet ble det innsamlede stoffet foredlet og formidlet til befolkningen gjennom ulike kanaler. Denne prosessen kan kalles den kulturpolitiske fasen. Noen av de store formidlingsfora som ble brukt for å gi tradisjonsstoffet tilbake til folket var dikting, billedkunst og musikk. Ibsen, Bjørnson, Tidemand og Gude, Werenskiold, Bull og Grieg, - velkjente navn som alle tok i bruk det innsamlede materialet for å skape norsk musikk, lyrikk og billedkunst. Spesielt vektlegging av den norske naturen ble tydelig i denne kulturformidlingen. Blant annet ble det fram mot 1900-tallet diktet flere nasjonal-sanger hvor samtlige lovpriser naturen. Dette

så vi riktignok allerede hos Jørgen Moe hvor han vektla og utbroderte naturskildringene i eventyrene han samlet inn, men nå kom dette ennå mer i fokus.

Til tross for at befolkningen var positiv og engasjert i nasjonsbyggingen, var det nødvendig med målrettet arbeid for å få spredd den nye kulturen til alle. I tillegg til kunstnerne ble denne formidlingspolitikken drevet frem av myndigheter og et mangfold av kulturarbeidere.

En side av nasjonalkulturbyggingen som jeg ikke har nevnt i særlig grad, men som pågikk av full kraft på 1800- og 1900-tallet var språkstriden og gjennom skolevesenet ble dette synliggjort. For å tilpasse almueskolens pensum ble stiftprost P.A.Jensen bedt om å lage en lesebok. I 1863 ble leseboka for folkeskolen og folkehjemmet presentert, og ble møtt med mye debatt

Peter Andreas Jensens lesebok var lenge enerådende i norsk skole

Grunnen var at kulturkonservative kretser og pietistiske kristne fant deler av innholdet tungt fordøyelig. Blant annet hadde Ivar Aasen skrevet 16 sider på landsmål og Jørgen Moe hadde inkludert deler av norrøn mytologi og folkeeventyr. Også deler av sagalitteraturen og flere fedrelandstekster var med i denne boken. Allikevel fikk boken stor utbredelse – på 15 år

ble 250000 eksemplarer solgt – og leseboken satte uten tvil spor hos sine elever. Etter hvert kom flere bøker ut på landsmålet og det endelige bruddet med dansk leseboktradisjon kom med Nordahl Rolfsens leseverk for folkeskolen. De kom i fem bind i perioden 1892-1895 og ble totalt trykt i 6 millioner eksemplarer. Det sies at utenom Bibelen har ingen bok hatt så stor utbredelse hos det norske folk som Rolfsens lesebøker.

Et annet formidlingsmedium var folkehøgskolene. Den første kom på Hamar i 1864 og bygde på Grundtvigianismens kristendomssyn, og ideene om nasjonens utvikling baserte seg hovedsakelig på folkekultur. Målgruppen var landsens ungdom og skolen vektla alt som angikk fedrelandet, sånn som språk, næringsliv og historie. Også de folkehøgskolene som kom senere beholdt målsettingen om å fremme de folkekulturelle og nasjonale verdier gjennom vektlegging av modning gjennom bred alternativ kunnskap. Dette står fortsatt sterkt i fokus hos dagens folkehøgskoler.

I tillegg til myndighetenes styring gjennom skolevesenet og folkehøgskolenes fokus på kultur og nasjonsutvikling, var de frivillige organisasjonene viktige i formidlingen av nasjonalkulturen. I siste del av 1800-tallet blomstret de frivillige organisasjonene opp både lokalt og sentralt. Disse organisasjonene hadde stor variasjon og kunne være humanitære, religiøse, politiske, sportslige eller fagpolitiske foreninger. En del av disse hadde formidling av nasjonale verdier som delmål, eller til og med som overordnet mål. En type frivillige organisasjoner var folkemuseene. De startet som oftest som private foretak av rike enkeltpersoner, for siden å bli gitt til eller kjøpt opp av offentlige myndigheter.

Vårt første skikkelige folkemuseum startet med Kong Oscar den IIs samling på Bygdøy. Utgangspunktet var Gol stavkirke som ble kjøpt i 1884 og det ble planlagt en gruppe hus rundt kirken for å skape et miljø. Samlingen på

Pressefoto fra de

samlinger.

Heibergske

Bygdøy ble etter hvert ganske omfattende, og inngikk i Norsk Folkemuseum i 1907. Det var antagelig de nasjonale strømningene fram mot 1905 som var drivkraften bak etableringen av flere viktige samlinger og museer, med formål om å dokumentere og formidle vår egen kultur.

Allikevel var ikke dette et norskt fenomen, for Sverige hadde allerede anlagt flere store friluftsmuseer i denne perioden, og de ble både en inspirasjon og et mønster for våre folkemuseer. Andre kjente samlinger i Norge er de Heibergske samlinger i Kaupanger og

Anders Sandvigs samling på Maihaugen i Lillehammer. Museenes formidlingsvirksomhet var sentral i oppbyggingen av en nasjonal kultur. Ved å skape fellesopplevelser av felles fortid bidro museene til en kulturell samhörighet.

Den nasjonalpolitiske fasen

I den tredje fasen ble nasjonalkulturen aktivt brukt politisk for å oppnå full selvstendighet fra Sverige og ble, som vi vet, kronet med hell i 1905. Det er viktig her å påpeke at selv om vi ved starten av 1900-tallet har en nasjonalkultur, ville ikke dette vært nok til å oppløse unionen med Sverige. I 1814 var Norge i en særstilling i forhold til andre

europiske land som søkte nasjonal selvstendighet. I og med at vi allerede hadde fått en grunnlov før løsrivelsen fra Danmark, var vi som stat å regne når vi gikk inn i unionsamarbeidet med Sverige. Den politiske reisingen for å skape enighet og begeistring for en egen nasjon var allerede unnagjort. Det eneste vi manglet var det kulturelle elementet som ville knytte den norske befolkning til nasjonalstaten Norge. Det enorme innsamlings- og formidlingsarbeidet som ble gjort gjennom på 18- og 1900-tallet frembrakte et usedvanlig sterkt resultat. For politikerne ble den norske nasjonalkulturen et kraftfullt redskap i kampen om å løsrive Norge fra andre stater.

Parodi på O. A. Wergelands maleri av Eidsvoldsforsamlingen 1814, med Egil "Drillo" Olsen, Napoleon Bonaparte og Elvis Presley i sentrale posisjoner.

Artikkelen er publisert i NFLnytt nr 54 desember 2009

